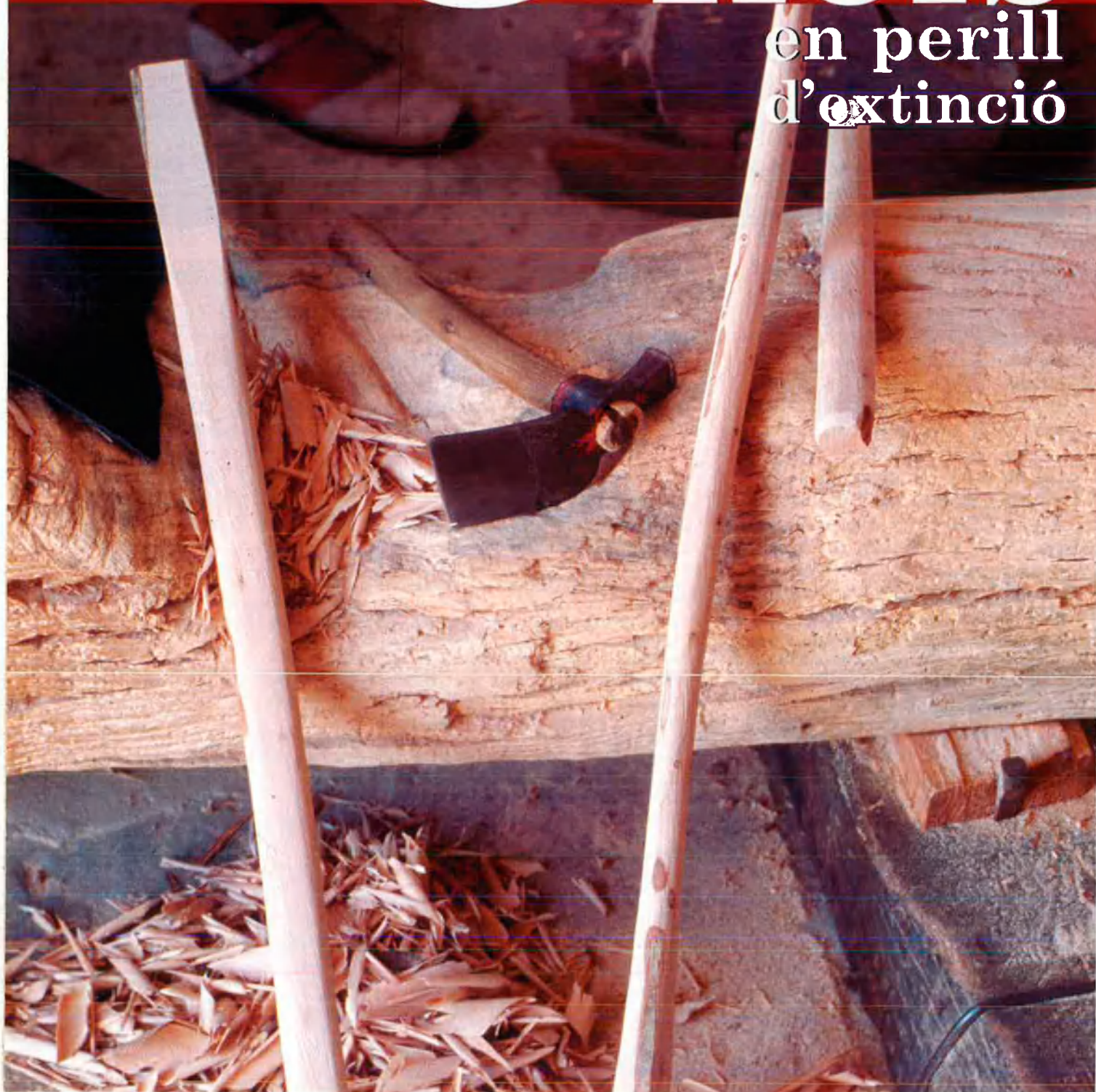

AMB AQUEST REPORTATGE
SOBRE ELS ARADERS ME-
NORQUINS, COMENCEM
UNA SÈRIE DE QUATRE
ARTICLES QUE EXPLI-
QUEN ALGUNS DELS
CENTENARS D'OFICIS
QUE ES PERDEN AL NOS-
TRE PAÍS AL RITME DE
L'EVOLUCIÓ TECNOLÒGI-
CA. UN XICOTET TESTIMONI
D'UNA HISTÒRIA DE SEGLES.

O

ficis

en perill
d'extinció

Els araders menorquins, un treball de quatre

Podria haver-se dedicat a molts oficis; a una munió de treballs de mans netes; als treballs urbans amb bons convenis col·lectius —de coll i corbata, més o menys—. Podria haver-se format com a oficinista, cambrer de cafeteria o d'hotel, fins i tot aspirar a una plaça de funcionari per a tota la vida. Però no. En Pere Pons Pons, que aquesta primavera ha fet quaranta anys —de la generació de la industrialització espanyola i de la descoberta del turisme—; en Pere, dic, volgué fer-se arader. No pas ebenista o fuster d'escola, sinó un simple arader. I així, amb aquesta vocació modesta i admirable, en Pere ha esdevingut una mena de treballador en estat de relíquia, per dir-ho tot manllevant la nomenclatura de la UNESCO. El seu ofici, amb només quatre supervivents en tot Menorca, es troba, en efecte, en el límit de la desaparició, debolit pels anys i les transformacions socials i econòmiques d'una illa que ha canviat els pagesos pels jardiniers, i la vida rural per la vida turística.

Un arader és un fuster agrícola, el fuster de la pagesia, especialitzat en la construcció d'ormeigs per a les tasques camperoles. L'eina potser més emblemàtica i comuna —en altre temps, no pas ara— era l'arada. Per això, per un simple procés de metonímia, la part ha acabat designant el tot.

Només quatre subsisteixen arreu de l'illa: a Ciutadella, Alaior, es Mercadal i Sant Lluís. En Pere és nat en aquesta darrera vila, al sud-est de Menorca. Quan, als setze anys, es va ensenyar d'arader, en el seu poble encara n'hi havia tres en actiu i dos de ju-

PRATS I COMINS

Pere Pons al seu taller. Un arader és un fuster agrícola, el fuster de la pagesia. La seva eina més comuna és l'arada i per això té aquest el nom. A Menorca només resten quatre araders, que sobreviuen, sobretot, gràcies als encàrrecs de barreres tradicionals, com la que mostra la foto, del sector de la construcció.

bilats. Era per devers 1979, després de deixar l'escola perquè l'estudi no l'atreia prou per dedicar-hi la vida. Es va ensenyar amb un gran mestre, el mític Biel Cardona, que el va introduir a l'ofici durant un any, abans que aquest es retirés.

En Pere treballa en un vell magatzem de la petita finca (allò que a Menorca se'n diu *llogaret*) de Binirramet, assentada en una plana de gran amenitat, d'horitzons vastíssims i rectes, en el camí de Biniparrell que mena a Lluçmaçanes, a tocar del terme de Maó. De fet, va néixer a Binirramet (1963), fill d'una família lligada de moltes generacions al camp. L'avi havia fet de calcinaire, i en el taller que ara ocupa en Pere, hi tenia el magatzem de la calç. Son pare, que ha viscut tota sa vida de l'explotació agrícola d'aquestes terres, hi tingué després una cotxeria per al tractor i per desar-hi les eines agrícoles. Amb la tercera generació, en Pere ho ha transformat en el seu taller d'arader. És una estança, ara en aquest temps canicular, que té

les portes de davant i de darrere ben esbatanades, de manera que s'hi crea un agradable corrent d'aire que fa de bon passar les calors terribles que cauen fora, en el pic del sol, en haver dinat. Amb cada buf de l'aire que hi circula, es remouen davant la vostra pituïtària les aromes de la fusta tallada i dels encenalls que poblen l'obrador. El taller fa, pel cantó de la porta principal, una petita esplanada, en què es veu una quantitat enorme de branques d'ullastre, la matèria primera de l'arader. Apareixen col·locades en posició vertical, encara sense es-

araders

FRATS I CAMPS

corxar, amb tot el seu aspecte forestal d'haver-les acabat de tallar. Així s'assequen, i si algun dia plou, l'acció de l'aigua sobre aquestes és menor que si es tinguessin tombades horitzontalment. La pluja hi regalima, i la fusta no s'abeura tant. Des d'ara i fins al final de setembre és l'època propícia per tallar la rama. La temperatura eixuta de l'estiu fa que l'assecada sigui molt més sana i segura. S'evita que les eines que hi surtin tinguin tendència a trencar-se aviat, o a podrir-se abans d'hora. La selecció de la rama, però, la fan els llenyataires amb carnet professional, i sempre sota la supervisió ocular dels guardes forestals de la Conselleria balear.

Encara que l'arader disposa de l'ajuda de màquines elèctriques, sobretot per tallar, la rusticitat d'aquest ofici es manté invariable, hom diria que impertèrrita a la mecanització fulgurant dels temps moderns. Un arader, per fer la feina, s'asseu en un banc, generalment d'alzina. Se'n diu el banc de llavorar. Acomodant-s'hi al damunt, talment encavalcat en un extrem de la part estreta, agafa una branca d'ullastre i, ajudat de l'uixol, la rasqueta o l'escarpra, comença a treballar la fabricació d'alguna eina, cop a cop. Aleshores, de la branca coberta d'escorxa fosca, apareix la fusta interior, pulcra, blanca, d'una textura uniforme. I sobretot, amarada de l'olor de reïnes.

De les mans dels araders, en altre temps sortien tota casta de mànecs per als estris de cavar la terra, segar o esventar el gra, per podar o empeltar els arbres. També fabricaven totes les peces de fusta de les sínies i els pous de torn i la maquinària —arcaica, benentès— dels molins de vent fariners. O feien les barreres de les tanques de pastura, o les d'entrada i sortida de les finques. I també les premses d'assecar el formatge, les forques i les pales de ventar, els jous, els poals i els recipients de mesurar els grans: la quartera, l'almod i la barcella. Fins

i tot, tenien l'enginy per construir galeres, carros, carretons, albardes, escorballs, etc., en una mena d'enginyeria automobilística pagesa —primitiva, és clar, però perfecta—. Quan la demanda era molt alta, no hi mancaven tampoc les comandes de mobiliari domèstic, absolutament rústic però pensat per a la comoditat i no pas com a béns de producció. És el cas dels bancs i les taules del menjador de la llar. Ara: la peça emblemàtica de l'arader era l'arada. La més característica —la menorquina per antonomàsia— emparenta amb la romana, que ha llaurat els camps de Menorca durant segles i segles. Deu o dotze segles, pel cap prim!

“De noves, d'arades completament noves —que diu en Pere—, deu fer deu anys que no en faig cap. Faig, açò sí, adobs amb freqüència, però són en arades que la gent té per penjar als jardins o a les porxades dels xalets.”

És ben curiós, aparentment paradoxal, però el model social i econòmic turístic, el mateix que ha precipitat l'extinció de tants d'oficis seculars, és el

FRATS I CAMPS

“De les mans dels araders, en altre temps sortien tota casta de mànecs per als estris de cavar la terra, segar o esventar el gra, per podar o empeltar els arbres. També fabricaven totes les peces de fusta de les sínies i els pous de torn i la maquinària —arcaica, benentès— dels molins de vent fariners. I les premses d'assecar el formatge, les forques i les pales de ventar, els jous, els poals i els recipients de mesurar els grans: la quartera, l'almod i la barcella.”

que, mal que bé, manté amb un alè de vida els araders menorquins. Tants o més mànecs per a eines, que fa sol·licitats pels jardineros (l'allau de mà d'obra que s'ocupa del manteniment de blocs d'apartaments o d'habitatges d'estiu rodejats de gespa i parterres), en fa també per a pagesos que exploren la terra. També per al sector turístic ha rebut encàrrecs de fer baranes rústiques per a passeigs marítics o parcs —a vegades també per a patis d'escoles—, o sínies com a elements decoratius. Determinats habitatges estivals de gent benestant llueixen en el jardí una sínia ornamental: o bé pel gust d'incorporar-hi un element tradicional a l'ambientació de la casa, o bé per recuperar-ne una de vella que el temps i l'oblit arrasaren. No és pas fre-

araders

qüent aquesta mena de demandes de feina, però es dóna el cas, amb la qual cosa l'arader en surt beneficiat per anar tirant. En Pere n'ha fet algunes, inclosa una s'nia per a l'Ajuntament de Sant Lluís, que exhibeix al carrer d'Allemand. "Però, és clar, no poua —adverteix amb un somrius de resignació—. Tampoc pouen les que he fabricat per a particulars. Totes les s'nies agrícoles de Menorca estan seques; el nivell de l'aigua ha minvat tant que cap s'nia no podria ja pouar, encara que es volgués." També ha estat el mestre que ha restaurat la maquinària del Molí de Dalt del Sant Lluís, avui adaptat com a museu etnològic. De nou el poder del turisme! Va assessorar-lo un altre arader històric, en Miquel Sintes.

"L'arader s'asseu en un banc, generalment d'alzina, conegut com el banc de llavorar. Acomodant-s'hi al damunt, tabnent encavalcat en un extrem de la part estreta, agala una branca d'ullastre i, ajudat de l'uixol, la rasqueta o l'escarpra, comença a treballar la fabricació d'alguna eina, cop a cop."

Ara bé: la feina estrella dels araders actuals són les barreres. "N'he fetes a mils aquests anys", confirma. La demanda principal, però, prové, com en els casos anteriors, del sector de la construcció. Subsisteix, no cal dir-ho, una demanda dels pagesos, però no amb la intensitat dels habitatges turístics. En efecte, "fer barreres és el que ens aguanta la feina de cada dia", assegura en Pere. Sort que l'administració insular ha partit ara a subvencionar el manteniment de les barreres per al medi agrícola, a fi i efecte de preservar la tipologia rural de Menorca. El fet ja es comença a notar en els obradors dels araders. Però, fet i fet, en Pere no és gens op-

timista. "A cada poble de Menorca hi hauria prou feina per a un arader per hom, però així que es jubili la meua generació —aquests quatre que aguantam l'ofici—, potser no en quedarem cap."

Les autoritats polítiques, però, no fan res d'específic per mantenir-lo. "Pel nostre compte, sempre podríem contractar joves en formació, però açò no basta." El problema és més greu. Caldria, primer, estimular el jovent perquè hi vegi una bona sortida professional, remarcant els valors artesanals d'aquesta modalitat laboral. En segon lloc, s'imposaria una reglamentació fiscal i laboral molt específica, i molt generosa, per afavorir les contractacions d'aprenentatge de nous araders. També fóra bo protegir reglamentàriament determinats elements, de manera que, per exemple, l'ús de les barreres tradicionals sigui exigit en el món agrícola. O incentivat d'alguna manera en la construcció turística per a determinats habitatges, singularment els que són situats al camp, o que són el producte de la reforma de velles cases de pagès que han passat a l'ús residencial.

Tot està, però, per "inventar". Entretant, en Pere —i els seus tres col·legues menorquins— aguanten l'ofici, asseguts al banc de llavorar com fa, potser, quatre-cents, cinc-cents anys. I l'aguantaran fins al dia de la jubilació. Després, tot passarà ineluctablement avall.

Miquel Àngel Limón Pons

araders